

„Ale já mám,“ odpověděl jsem. „Od předvěcerejška jsem nic nejedl.“

„Ale nějaký to pivo jsi vypil, ne?“

„To jo.“

„Pivo je tekutý chléb,“ řekl Táta.

Došli jsme pro naši malou menseshib a pro Karlíka a ohromně přijemně jsme posnídali.

O měsíc později jsme s Naší malou menseshib, s Karlem a s Karlovou ženou, která nám přijela do Haify naproti, seděli na slunci, opění o kamennou zídku u jezera Galilejského, obědvávali jsme, pili láhev vína a dříváli se na potápky na jezeře. Pahorky vrhaly stíny na vodu, která byla klidná a hladká a vypadala poněkud zamlžle. Plavalo na ní hodně potápek, za nimi se šířily brázdy, já jsem počítal potápky a uvažoval, proč o nich není v bibli ani zmínky. Dospěl jsem k názoru, že ti lidi tenkrát nepali o přírodě.

„Já po něm kráčet nebudu,“ řekl Karel a díval se na bezútesně jezero. „To už tady bylo.“

„Víš,“ povídá Naše malá chudinka, „já už se na něj nemůžu upamatovat. Já se nemůžu upamatovat na obličej pana Phillipse. Ale je krásnej. Myslím na něj pořád a pořád, a ne a ne si ho vybavit. To je hrůza. On je přece úplně jiný než na fotografii. A za chvíliinku se na něj nedokážu upamatovat vůbec. Už teď si ho nedovedu vybavit.“

„Přece se na něj musíte upamatovat,“ řekl jí Karel.

„Já se na něj upamatovat dovedu,“ řekl jsem já. „Jednou ti napíšu knížku a v té knížce bude.“

SVĚDECTVÍ Z LOMU

Zelené pahorky africké je možno číst jako barvitě nimmrodské vyprávění o pozitcích lovu na divokou zvěř a jako originální cestopisnou reportáž o krásách africké krajiny. Kdo by se ovšem spokojil jenom takovýmhle čtením, bude číst špatně. Neboť tahle kniha je, víc než co jiného, výrazem hluboké myšlenkové krize autorovy, téhotné už zásadním zlomením v jeho názorech, a také výrazem vážného zamýšlení nad smyslem a možností práce, bez níž si nedokáže užít zbytek života — jeho spisovatelejšího umění.*

Mezi líčením štvance na kudu, podáváním, jako by autora na světě nezajímalo nikdy nic jiného, než jak velké zvěře uloví, objeví se najednou takováhle pasáž: ... *Indiáni, Španělé, Briové, Američané a všichni Kubaňci a všechna vládní zřezání, vškeré bohatství, vškerá chudoba, vškerá muka, vškeré oběti a vškerá prodávnost a krutost budou tytam, jako když se pramice vysoko naložená různobarevnými, bíle kroupnatými, páchnoucími odpadky nakloní na bok a vysype vody dostanou do hloubky vod, náklad se rozvalí po hladině a modré vody dostanou do hloubky číř nebo pěti sáň světle zelené zabarvení, to, co klesá ke dnu, se potopí a na povrchu plavou vějíře palmových listů, zátky, láhve a staré žárovy, tu a tam oživené prezervačním nebo naplň potopenou šňetrovákou... přestože proud zdánlivě neteče, poze pěti takových nákladů demů, jde-li v Haavaně všechno dobře, a když uazí patnáct kilometrů podél pobřeží, je stejně čisty, modry a nedotčený, jako byl, než vlečná loď vytáhla pramici z přístavu; a palmy našich vltěšťů, vypálené žárovy našich objevů a prázdné prezervačky po našich velkých láskách plavou po povrchu a nemají vůbec žádný význam ve srovnání s tou jedinou věcí, která trvá — ve srovnání s věčným proudem. (str. 112—113).*

Kde se vzal tenhle fatalisticko-pesimistický příměr v proudu vyprávění o radovánkách milionářského sportu?

* Vyšla roku 1935 a byla inspirována loveckou výpravou, kterou Hemingway se svou druhou ženou Paulinou roz. Pfeifferovou, přítelem Charlesem Thompsonem a profesionálním lovcem Philipem Percivalem podnikli v r. 1933.

A proč se tam vzal? A proč ten gurmánský lovec, ten malicherný vztekloun, který dělá scény kvůli zaseknuté uzávěre fotoaparátu a zelená závistí nad nicotnými loveckými triumfy svého přítele, najednou, při pohledu na panenskou krásu africké přírody, uvazuje: *Vrátím se do Afriky, ale ne abych z ní byl. S dvěma tužkami a několika stovkami archů toho nejlacnějšího papíru bych to dokázal, jenže já se chci prostě vrátit tam, kde se mi líbí žít, kde doopravdy žiju. Kde můj život neplyne jen tak. Naši předkové odjeli do Ameriky, protože tehdy tam byla Amerika to pravé místo. Byla to kdysi dobrá země, ale my jsme ji zrasovali; a já teď odjedu někam jinam, jako jsme odjázdiva měla právo odjet někam jinam a jako jsme vždycky odjížděli. Vždycky je možné se vrátit. Ať si do Ameriky jezdí jiní, kteří nevědí, že už jedou pozdě. Naši předkové zažili Ameriku v nejlepší fázi a bojovali za ni, když oprava stála za to za ni bojovat. Já odjedu někam jinam. Za starých časů se pořád odjíždělo, a ještě existují místa, kam se dá jet.* (str. 209)

Poslední slova těhle meditace nabudou brzy po *Želových pahorcích afrických* zvláštního a zcela nového významu, ale zatím, přeloženo do suché řeči literárně-ideologického vykladače, znamenají asi tolik: velký americký sen revolucionářů osmnáctého století se nenaplnil. Americká revoluce byla něco nádherného... *Někakou tu chvíli. Pak se zvrhla* (str. 143). Z národa zálesáckých průkopníků se stal národ kupců a cestáků, v žebříčku životních ideálů nastoupil na místo Johna Browna George F. Babbitt. A demokracie? Změnila tvář stejně zákonitě: z whitmanovské vize dělného bratrství mas stala se kulatým slovíčkem, jedním z těch gumových slov, jež Frederick Henry z románů *Sbohem, armádo!* četl už *hezky dlouho na provoláních, která lepší plukáři přiblížili přes jiná provolání a nikde nebylo nic posvátného a ve věcech, které byly slavné, nebyla žádná slova.* První světová válka pohltila prostě politické iluze, s nimiž šel mladý Hemingway na italskou frontu, a ruská revoluce byla příliš daleko a byla příliš nepochoptitelná mladíkovi z viktoriánské maloburžoasní rodiny s tradicí „druého individuálního“ pionýrských předků a s kapkami in-

diánské krve v žilách. Proto nabyl přesvědčení, že si svou povinnost vůči společnosti, demokracii a podobně odsloužil v mládí, a odmítal nadále čemukoli se upsat; rozhodl se stát se *odpovědným pouze sám sobě* (str. 112), s úporností autosugescce se odvrátil od věcí, které kdysi poznal za ústupu u Caporetta, a oddal se cele „radostem smyslu“, vzrušení lovu, okouzlení z divoké přírody posledního divokého kontinentu, tím spíš, že v Americe už vymřeli ti nádherní lidé, aké tam potkával ještě Mark Twain, a jenom tu a tam zůstala nádherná krajina. *Celý svůj život jsem mluvil krajinu; krajina byla vždycky lepší než lidé. Lidé mě vždycky všude zajímalo jen velmi málo.* (str. 60)

Ovšem, jestliže člověka přestanou zajímat lidé, zakymácjící se nutně všechny hodnoty jeho spisovatelské práce. Co se zdálo samozřejmé, stává se problematickým a věci dávno vyřešené volají po novém řešení. Člověk se sice snaží držet ideového postulátu, k němuž došel ve svém zatím posledním a vrcholném románě, názoru o možnosti jednotlivce uzavřít *separátní mrš* se světem, ale podvědomě už cítí, že takový postulat vylučuje jakoukoliv budoucnost literatury.

Začne se proto podobat lišce v kleci. Pokusí se *napsat naprosto pravdivou knihu, aby poznal, jestli tvářnost nějaké krajiny a obraz události jednoho městečka obstojí, jsou-li vyplněny podle právy, v souměří s dílem, jež vytvořila fantazie.* Pokusí se, krátce a doboře, uprostřed světa vřeholící hospodářské krize napsat literární experiment, knihu z pozice *separátního mrš*, a naplní ji překrásným, knihu z pozice *separátního mrš*, a naplní ji překrásným, v literatuře snad od dob Turgenevových jinde nedosaženým magickým realismem přírody a afrických dešťů, které dopadají na stany a na zelenou stepní trávu a v duši vyvolávají vzpomínky na vůni sena v dalekém Michiganu dalekého mládí, realismem slunce z leštěného zlata nad hřbety zlatavých antilop, zeleného stnu houštin, tmy kulovnice na rameni, vysokého podrostu, v němž mizí uslechtilá prahorní zvěř; naplní tu knihu ohňostrojem emoci kůže, chuti, čichu, zraku a sluchu — ale přes všechnu tu snahu posvěcenou takovým množstvím umění se kniha nikde nestane rousseauovskou

idylou, tím méně oddychovým čtením pro gentlemany holdující loveckým magazínům, pro něž byla původně objednána. Toulle prózou, vonící ohni masaiské vesnice a divoce lbezným pachem zvěř, prosakuje totiž ironie, sebeironie, stylizovaná do směšohrdinské honičky domyšlivého žvanivce za bájným kudu. Ale to nestačí. Závistnickou, směšohrdinskou frašku přerušují epatující a suverénní, někdy směšně zaujaté výroky o uznávaných literárních mistrech, historky, které berou slavným tvůrcům aureolu jemných velíků ducha a předvádějí je jako obyčejné, i když výborné kumpány z mokré čtvrti; na nejnečekanějších místech se objevují šokující, nemožně generalizující poznámky o věcech vážných a nesmírně složitých, jako je revoluce nebo otázka kolektivních vztahů mezi lidmi. A ještě to nestačí. Provozkující, zaujatou, nesmyslně zjednodušující ironii problemkne tu a tam ještě něco; něco, co nějak nepatří do úst *p. Hemingwaye, nejlahy, jak sám sebe označil na titulním listě prvního vydání *Želových pahorků afrických*: něco, v čem náhle zazní základní hluboká vážnost tohoto muže, který tu ze sebe dělá malicherného šaška, podobně jako v nehlubší hloubce kontrapunktičeho pralesa bachovské fugy zazní pojednou čistá, prostá melodie prapůvodního motivu; něco, co pod máchovským „lehkým smíchem na tváři“ odhalí člověku, jenž čte, aby chápal a rozuměl, „hluboký v srdci žal“; skrytý na dně myslí každého spisovatele toho světa, v němž jedni umírají hladem, protože druzí umírají přezráním; a není-li tomu tak, pak to asi není spisovatel.*

Z ohňostroje sebeironie, provokace, zlehčování a cynismu vynoří se prostě z ničeho nic třeba věta: *Spisovatelé kalí bezpráví, jako se kalí meč* (str. 59), která přece nepatří do kontextu. Najednou čteš slova lásky a obdivu, jaká nesluší sofistickovanému cynikovi; slova o milovaných, spisovatelích, a čes jejich jména: Tolstoj, Turgenjev, Thomas Mann, Stendhal, Flaubert a Poe, Kipling, Thoreau a Melville, Stephen Crane a Mark Twain. A pak se objeví krvavě vážná slova, svědčící o tom, jak krvavě vážně bere tento

člověk své povolání: „O čem to teď mluvíte?“ — „O tom, jak taky může psaní vypadat. K čemu se až může vzepnout próza, když je někdo dělá opravdu vážně a má přitom štěstí. Tady se dá dosáhnout čtveře a páté dimenze.“... „Ale teď máte na mysli poezii?“ — „Ba ne. Tohle je mnohem těžší než poezie. To je próza, jakou ještě někdo nikdy nepsal. Napsat se dá, ale nemít tam být žádné tříky ani švindly. Nesmí v ní být nic, co by jí jednou mohlo znehodnotit.“ — „A proč takovou prózu někdo nikdy nepsal?“ — „Protože v tom hraje roli příliš mnoho faktorů. Předně tady musí být talent, velký talent. Takový talent, jako měl Kipling. Potom kázeň. Kázeň takového Flauberta. Potom představa, co je ta próza za obsádnout, a absolutní soudnost, která musí být tak neměnná jako standardní metr, uložený v Paříži, aby nedošlo k přeručování. A navíc musí být spisovatel ještě inteligentní a nestranný, a především musí zůstat naživu. Teď se to všechno pokuste soustředit do jediného člověka, a ještě ho vystaťe všem vitům, které na spisovatele doléhají. A protože čas tak strašně rychle letí, je pro něj vůbec nejdůležitější, aby zůstal naživu a svoje dílo dokončil...“ — „...co vlastně spisovatelé škodí? Co konkrétně?“ — „Politika, ženské, chlast, peníze, cizáckost. A málo politiky, málo ženských, málo chlastu, málo peněz, málo cizáckosti.“ (str. 28—29)

V těch posledních větách už se cynik zase vzpamatovává. Jako by se zastýděl za slova, z nichž se vytrátila šokující ironie, vrací se k slovníku boxerů. Ale on přece vždycky nenáviděl slovné úplavci, slovné bastardy, nafoukaná, nabubřelá slova a měl nedůvěru k pathosu, k *Myslění s velkým M*, a miloval slova, *jakých v řeči užívají lidé a která v jazyce žijí natěky*. Nedejme se proto mýlit hrubým tónem posledních vět citátu, ale zamysleme se, co znamenají. Je v nich přece klíč, který si můžeme, cítíme-li potřebu, přeložit do jakéhokoli uhlazenějšího jazyka; přeložíte-li jej dobře, bude znamenat totéž. Je to jeden z klíčů k pochoopení podání, které potřebuje k práci spisovatel.

Je tedy myslím jasné, že toto zdaleka není oddychová knížka o lovecké vášni, ale především dokument vnitřního zápasu velkého spisovatele. Epatující výroky nejsou vý-

razem povrchnosti, ale dosud nerozhodnutého boje o hloubku, o pravdu. Síly, které se v tomto zápase v autorové mysli střetaly, byly mnohotvárné a různorodé: touha utéci ze zmatku světa, v němž strašlivé odpovědi na strašlivé otázky dával fašismus, a nepotlačitelný pocit, že takový útěk je vlastně dezercí; zuřivé odhodlání prožít si svůj život krásně, a dráp svědomí, které člověku našeptává, že v ošklivém světě to nejde tak jednoduše; rozhodnutí nastavit světu záda a být odpovědný jen sám sobě, a dosud nepříznané poznání, že světu nelze nastavit záda, protože nás obklopuje kolem dokola, že odpovědnost k sobě samému je spíše jednou z posledních nežli jednou z prvních lidských povinností, a vyplnit život jenom jí znamená proto nežit dost lidsky. A mnoho jiných sil, složitý svár protichůdných tendencí, v němž nakonec, jak to u skutečného spisovatele není ani jinak možné, zvítězily ty, které ho vedly od teorie separátního míru ke klasické odpovědi Johna Donna, od knihy *Ža našich časů* a románu *Soběm, armádo!* k *Páté koloně* a ke *Konu zvonů hrana* a které ho z příslušníka havanské yankeeské smetánky proměnily v přítele a pomáhače barbudos za té poslední nádherné revoluce, kterou ještě zažili.

Potvrzuje to, mimo známé vzplanutí jeho politické aktivity v druhé polovině třicátých let, i fakt, že první kniha, kterou vydal po *Želenských pahorcích afrických*, je román *Mit i nemít*, příběh, v němž, řečeno slovy jeho bratra Leicesterera Hemingwaye, *projevil vnitřní změnu od vychudnutí životní zkušenosti k ospravedlňování vlastního života, a byl to, podle jeho vlastních slov, po mnoha stránkách nejdůležitější příběh, jaký kdy napsal. Do té doby se nestaral, jak jde život, jen když měl možnost tvořitě psát. Od této chvíle se opravdu po čertech začal zajímat o to, jak žijí jiní lidé.*

K tomuhle zvratu muselo ovšem u spisovatele tak citlivého k základním otázkám lidského života, jako byl Hemingway, zákonitě dojít. A muselo k němu dojít, u intelektuála tak poctivého a odpovědného, po poctivém a naprosto nelehkém zápase. *Želenské pahorky africké* jsou

nejlepším svědectvím jeho zápasu, třebaže i ony jsou podobny *ledové kře*, z nichž jen malou část je vidět nad hladinou. Ale kdo podobný zápas prožil, porozumí tím líp. Kdo ho neprožil, neporozumí pravděpodobně nikdy ničemu, nejen této knížce.

Josef Škvorc k ý

SOU DOB Ā SV ĚTOV Ā PR ŌZ A
S V A Z E K 1 5 0

K i d i D a g m a r S t e i n o v Ā

**ERNEST HEMINGWAY
ZELENÉ PAHORKY AFRICKÉ**

Z anglického originálu Green Hills of Africa
(Charles Scribner's Sons, New York 1953)
přeložili Lubla a Rudolf Pellarovi. Doslav na-
psal Josef Škvorecký. Obálku a vazbu navrhl
Josef Isler. Graficky upravila Lud. Zapletalová.
Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury
a umění, n. p., jako svou 1587. publikaci v re-
daci krásné literatury. Praha 1963. Odpo-
vědná redaktorka Wanda Zámecká. Výtisk
Tisk, n. p., závod 3, Český Těšín. 11,82 au-
torských archů, 12,01 vydavatelských archů.
D 02*30007. Vydání v SNKLJU první.
Náklad 20 000 výtisků.

01-073-63

13/9 — Váz. 15,50 Kčs — 63/1

